

Маргарита МАЙОРЕНКО, юрист

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ АВТОПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ

Із цієї статті ви дізнаєтеся: які вимоги необхідно брати до уваги перевізникові, замовникові та отримувачеві для укладення договору перевезення вантажів.

Що можна зробити на практиці: правильно оформити договір автоперевезення вантажу, щоб уникнути спірних ситуацій із контрагентами, а також фінансових втрат.

Автотранспортні перевезення вантажів – досить поширена послуга. Щодня магазинам, виробничим підприємствам та іншим суб'єктам господарювання (далі – СГ) потрібний різний товар (продукти харчування, будматеріали, обладнання тощо). У цій консультації ми детально розглянули правила і нюанси, на які необхідно зважити сторонам при укладенні договорів автоперевезення вантажів.

Загальні правила

Відносини за договорами перевезення врегульовано гл. 64 Цивільного кодексу (далі – ЦК) і ст. 307 Господарського кодексу (далі – ГК). Згідно з таким договором одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити ввірений їй другою стороною (вантажовідправником) вантаж **до пункту призначення і видати його особі**, яка має право на отримання вантажу (отримувачеві). За перевезення вантажу відправник зобов'язаний заплатити перевізникові (розмір плати встановлюється в договорі). Правила укладення договору перевезень вантажів також установлені в Законі від 05.04.01 р. № 2344-III (далі – Закон № 2344).

Якщо йдеться про перевезення по Україні (за винятком небезпечних, великовагових, великогабаритних вантажів і пошти), слід також керуватися Правилами, затвердженими наказом Мінтрансу від 14.10.97 р. № 363 (далі – **Правила № 363**). Згідно із гл. 1 Правил № 363 основним документом при перевезенні вантажу є **товарно-транспортна накладна** (далі – ТТН). ТТН складається за формою, наведеною в додатку 7 до Правил № 363.

Важливий нюанс! Сторонам не обов'язково дотримуватися встановленої форми, проте в ТТН мають бути всі реквізити, передбачені для первинних документів (ст. 9 Закону від 16.07.99 р. № 996-XIV).

Міжнародні договори про перевезення вантажів регулюються Конвенцією про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (далі – КДМПВ). До цієї конвенції Україна приєдналася 09.09.06 р. (Закон від 01.08.06 р. № 57-V).

Форма договору

Договір перевезення вантажів укладається в **письмовій формі** (ч. 2 ст. 909 ЦК). У ст. 50 Закону № 2344 також уточнюється, що сам договір, транспортна накладна, квитанція та інші документи до договору обов'язково оформляються письмово. **Зразок** договору перевезення ми навели в кінці консультації.

Істотні умови договору

Істотними умовами договору перевезення вантажу є (ст. 50 Закону № 2344):

- найменування і місцезнаходження сторін;
- найменування і кількість вантажу, його упаковки;
- умови і строк перевезення;
- місце і час навантаження і розвантаження;
- вартість перевезення;
- інші умови, які сторони договору (або одна зі сторін) вважають важливими.

Примірну форму такого договору див. у додатку 1 до Правил № 363.

На замітку! Наведена в додатку 1 до Правил № 363 форма договору перевезення не є обов'язковою, проте сторони можуть узяти її за основу.

Сторони договору

Сторонами договору є **перевізник, вантажовідправник (замовник) та отримувач**.

? **Хто може бути стороною договору перевезення вантажів?**

Перевізником може виступати тільки СГ (юрособа або фізособа-підприємець), а відправником і отримувачем вантажу – хто завгодно (юридичні особи, підприємці, громадяни).

? **Чи потрібно СГ отримувати ліцензію, щоб здійснювати перевезення вантажів?**

Ліцензію необхідно отримувати в деяких випадках. Наприклад, **для перевезення небез-**

печних вантажів (як по Україні, так і за кордон) (абзаци п'ятий і дев'ятий ч. 4 ст. 9 Закону № 2344; п. 24 ст. 9 Закону від 02.03.15 р. № 222-VIII, п. 4 Ліцензійних умов, затверджених постановою КМУ від 02.12.15 р. № 1001).

Для довідки. Небезпечними вважаються вантажі, які під час перевезення можуть вибухнути, спровокувати пожежу або пошкодження технічних засобів, приладів, споруд, інших об'єктів (ст. 1 Закону № 2344). Небезпечним вважається вантаж, який віднесений до певного класу небезпечних речовин (ДСТУ 4500-1:2008). Наприклад, до цього класу віднесено радіоактивні речовини, отрутохімікати тощо.

Права та обов'язки сторін

Основні права й обов'язки замовника (вантажовідправника) установлені ст. 917 ЦК та ст. 51 Закону № 2344, перевізника вантажу – ст. 919 ЦК, ст. 52 Закону № 2344, а отримувача – ст. 909 та 918 ЦК. Для наочності наведемо основні обов'язки сторін договору перевезення вантажів у таблиці.

№ п/п	Обов'язки		
	Замовника	Перевізника	Отримувача
1	2	3	4
1	Заплатити за перевезення вантажу суму, установлену договором	Надати придатні для перевезення транспортні засоби у строк, установлені договором	У випадках, передбачених договором, здійснити розвантажувальні роботи
2	Забезпечити своєчасне й повне оформлення документів на перевезення вантажу	Забезпечити виконання умов договору про перевезення вантажу автомобільним транспортом	Якщо вантаж прибув із запізненням (з порушенням зазначених у ст. 919 ГК строків) – прийняти вантаж і повернути суму, отриману від перевізника за втрату вантажу, якщо інше не встановлено договором
3	Утримувати власні під'їзні шляхи до вантажних пунктів, вантажні майданчики, рампи тощо у стані, який відповідає вимогам законодавства з питань охорони праці, техніки безпеки і безпеки руху	Забезпечити збереження вантажу, прийнятого до перевезення, до передачі вантажовласникові (уповноваженій ним особі) у пункті призначення	–
4	Здійснювати вантажні операції, закріплення, укриття, ув'язку і пломбування вантажу, зняття кріплень і покриттів та очищення транспортного засобу від залишків вантажу	Забезпечити для своїх найманих працівників (водіїв) умови оплати праці та відпочинку, передбачені трудовим законодавством	–
5	Забезпечувати вимоги законодавства з питань охорони праці та техніки безпеки при вантажних операціях	–	–

Оплата за договором

Договір перевезення є платним (ч. 1 ст. 916 ЦК, ст. 311 ГК). Сторони самостійно визначають у договорі розмір, строк і порядок оплати послуг перевізника. Для розрахунку провізної плати може бути вибраний один або декілька критеріїв на розсуд сторін. На практиці сторони найчастіше виходять з кілометру пробігу або вартості однієї тонни вантажу.

Будьте уважні! Замовник розраховується з перевізником на підставі рахунка, який виставляє йому перевізник, або на підставі інших товаротранспортних документів (ТТН, дорожні листи тощо).

Що робити, якщо вантаж доставлено до пункту призначення, але вантажоотримувач не може його оплатити негайно?

У такому разі перевізник має право **притримати** доставлений вантаж, щоб отримувач вніс провізну плату та інші платежі (ч. 4 ст. 916 ЦК).

Строк доставки

Строк доставки вантажу до пункту призначення **зазначається в договорі**.

Якщо вантаж не буде виданий отримувачеві на його вимогу **протягом 30 днів** після закінчення строку доставки, тоді вантаж вважається втраченим – за умови, що в договорі не встановлено триваліший строк (ч. 2 ст. 919 ЦК).

Хоча сторони можуть продовжити цей строк (абзац другий ч. 2 ст. 919 ЦК). Зазначити в договорі, що вантаж має бути виданий отримувачеві, наприклад, протягом 45 днів після закінчення строку доставки. А ось скоротити цей строк – **не можна**.

Якщо вантаж буде переданий отримувачеві після закінчення строку доставки, отримувач повинен прийняти вантаж і повернути перевізникові суму, яка була виплачена ним за втрату вантажу (див. нашу таблицю).

Обсяг перевезень вантажів

Сторони мають право укладати:

- разовий договір про перевезення вантажів (тобто на одне перевезення);

- довгостроковий договір (якщо перевезення здійснюватимуться систематично).

У разі укладення довгострокового договору слід керуватися правилами ст. 914 ЦК. Так, перевізник зобов'язується в установлений строк приймати, а замовник – передавати для перевезення вантаж в узгодженому обсязі. Залежно від обсягу і характеру перевезень сторони визначають типи, вантажопідйомність та інші характеристики автомобілів, на яких перевозитиметься вантаж.

У довгостроковому договорі кількість вантажу, місце його навантаження/розвантаження зазвичай не зазначаються. Такі дані слід зазначити в **заявці** на перевезення, яка є додатком до договору і його невід'ємною частиною.

Відповідальність

Відправник вантажу (замовник) відповідатиме, якщо не надасть вантаж для перевезення або не використає наданий перевізником транспорт (ст. 921 ЦК).

Перевізник несе відповідальність у випадку (ст. 921, 923, 924 ЦК):

- ненадання транспорту для перевезення вантажу – згідно з умовами договору;
- прострочення доставки вантажу – у вигляді відшкодування збитків або в іншій формі, яку сторони встановили в договорі;
- втрати, недостачі, псування і пошкодження вантажу – у розмірі фактичного збитку, якщо перевізник не доведе, що це сталося не з його провини.

І за інші порушення! Сторони мають право прописати в договорі відповідальність перевізника і замовника і за інші порушення. Це можуть бути конкретні види і розміри штрафних санкцій (штраф, пеня). Наприклад, у договорі можна передбачити пеню за затримання оплати послуг із перевезення вантажу. Формулювання може бути таким:
«За кожний день прострочення оплати послуг з перевезення вантажу замовник сплачує перевізникові пеню у розмірі подвійної облікової ставки НБУ, що діє на момент розрахунку суми пені». Також у договорі можна детально зафіксувати порядок відшкодування збитків.

? *Якщо перевізник втратив вантаж, протягом якого строку отримувач може подати претензію перевізникові?*

Претензія подається протягом **6 місяців** з того моменту, коли отримувач дізнався або мав дізнатися про те, що його товар втрачено при перевезенні (ч. 2 ст. 315 ГК). Якщо строк для пред'явлення претензії закінчується у святковий або вихідний день, тоді днем закінчення цього строку вважається наступний за ним робочий день (п. 16.12 Правил № 363).

Наприклад, отримувач 30 травня 2019 року дізнався, що його товар загублено перевізником. Строк для пред'явлення покупцем претензії минає 30 листопада 2019 року. Але це субота. Тому останнім днем, коли покупець ще може пред'явити перевізникові претензію, буде 2 грудня, понеділок.

У свою чергу, перевізник – згідно із ч. 3 ст. 315 ГК та пп. 16.14 Правил № 363 – повинен розглянути претензію покупця і повідомити його про результати розгляду (задовольнити або відхилити) протягом **3 місяців**.

? *Чи може отримувач не подавати претензію перевізникові в разі втрати або пошкодження вантажу, а відразу звернутися до суду?*

Так, отримувач може відразу звернутися до суду. Пояснимо чому.

У ч. 2 ст. 925 ЦК сказано, що позов до перевізника замовник може пред'явити у разі повної або часткової відмови перевізника задовольнити претен-

зію або неотримання від перевізника відповіді на претензію в місячний строк (ч. 2 ст. 925 ЦК).

Проте на практиці недотримання досудового претензійного порядку вирішення спору не позбавляє перевізника, замовника та отримувача права звернутися до суду (рішення Конституційного суду України від 09.07.02 р. № 15-рп/2002). Це означає, що отримувач (або замовник чи перевізник) мають право відразу подати позов до суду, не вдаючись до процедури досудового врегулювання спору.

У вас є рік! Строк позовної давності за вимогами, що випливають із договору перевезення вантажу, становить один рік (ч. 3 ст. 925 ЦК).

? *Який строк позовної давності встановлено за вимогами, що випливають із договорів міжнародних автотранспортних перевезень вантажів?*

Згідно зі ст. 926 ЦК порядок пред'явлення позовів за спорами, пов'язаними з перевезеннями в закордонному сполученні, установлюється міжнародними договорами України, транспортними кодексами (статутами). Так, згідно зі ст. 32 КДМПВ строк позовної давності для вимог, що випливають із міжнародних перевезень вантажів, становить **1 рік**. А якщо йдеться про умисне правопорушення або неналежне виконання обов'язків, що прирівнюється до умисних неправомірних дій, тоді строк позовної давності становитиме **3 роки**.

ВИСНОВКИ

У разі укладення договору про автоперевезення вантажів сторонам необхідно брати до уваги вимоги, установлені гл. 64 ЦК та ст. 307 ГК, а також Правилами № 363. Міжнародні договори про перевезення вантажів регулюються КДПВ.

Сторонами договору перевезення є перевізник, вантажовідправник (замовник) та отримувач. Сторони мають право укладати як разові договори на перевезення вантажів, так і довгострокові, коли є необхідність у систематичних перевезеннях.